

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48

11000 Belgrade

Tel: 011 | 3287 226; 011 | 3287 334

Email: office@bezbednost.org

Web: www.bezbednost.org

Javno mnjenje o demokratskoj kontroli Vojske Jugoslavije

Autor: Milorad Timotić

Knjiga: Demokratska kontrola vojske i policije u SR Jugoslaviji

Priredio: Miroslav Hadžić

Tekst u elektronskom obliku možete preuzeti na:

<http://www.bezbednost.org/publikacije>

Izdavač: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2001.

Citiranje: Milorad Timotić. 2001. „Javno mnjenje o demokratskoj kontroli Vojske Jugoslavije“. U: Miroslav Hadžić, pr. *Demokratska kontrola vojske i policije u SR Jugoslaviji*. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 121-133.

Milorad Timotić

JAVNO MNJENJE O DEMOKRATSKOJ KONTROLI VOJSKE JUGOSLAVIJE

UVODNE NAPOMENE

Na osnovu projekta i upitnika urađenih u Centru za civilno-vojne odnose, nevladinoj organizaciji iz Beograda od 3. do 10. marta 2001. godine, Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje Instituta društvenih nauka u Beogradu sproveo je istraživanje na svom standardnom reprezentativnom uzorku od 1680 građana Srbije. Istraživanje je sprovedeno u 105 slučajno odabranih mesnih zajednica na teritoriji Srbije, bez Kosova i Metohije.

Primenjen je stratifikovani troetajni kvotni model uzorka. U prvoj etapi određene su proporcije za regione, na primer, u pod-uzorku za Vojvodinu regioni su bili Bačka, Banat i Srem. U drugoj etapi slučajno su izvučene opštine, a verovatnoća njihovog izbora zavisila je od brojnosti stanovništva u njima. U trećoj etapi obuhvaćene su mesne zajednice prema istom principu, sada primenjenom unutar uključenih opština, takođe, na osnovu kumulativnih frekvencija. Kvotni kriterijumi, polazeći od rezultata popisa 1991. godine korigovanih na osnovu demografskih projekcija, bili su stratum (urbana i ostala naselja), pol, starost i obrazovanje ispitanika.

Uzorak je relativno precizno odslikao punoletnu populaciju Srbije u pogledu pola (podjednak procenat, 50%, i muškaraca i žena), generacijske pripadnosti (21% ispitanika mlađih od 30 godina, 19% u dobi od 30 do 39 godina, 18% starih od 40 do 49 godina, 17% ispitanika od 50 do 59 i 25% preko 60 godina), učešća urbanog stanovništva (57%), nacionalnosti (Srba 81%, Mađara 7%, Jugoslovena 3%, Muslimana 2%, Roma 2%, Hrvata 1%, Crnogoraca 1% i ostalih 4%) i nivoa obrazovanja (41% ispitanika koji su završili samo osnovnu školu ili bez nje, 45%

je završilo školu za radničke kvalifikacije i sve četverogodišnje srednje škole i 14% ispitanika završilo je više i visoke škole).

Za tip uzorka primenjenog u ovom istraživanju računa se da je mogućnost greške za dihotomne varijable do 3%.

Između ostalih, upitnikom su bila obuhvaćena i pitanja koja se odnose na bezbednost i odbranu zemlje, ulogu vojske u političkom sistemu, budući izgled Vojske Jugoslavije i njen odnos prema odbrambenim integracijama u regionu i u Evropi, ljudska prava u Vojsci Jugoslavije i neke druge aspekte. Mišljenja o pitanjima koja se odnose na unutrašnji život u Vojsci Jugoslavije i poštovanje ljudskih prava u njoj dao je poduzorak ispitanika koji su služili vojni rok ili su radili u vojsci kao aktivne starešine. Taj poduzorak iznosio je 698 ispitanika, što je sasvim dovoljan broj za pouzdano zaključivanje.

Rezultati ispitivanja pružaju mogućnost za zaključivanje o nekim pitanjima odbrane i vojske o kojima javnost do sada nije imala priliku da se određenije izjasni, zbog više razloga. Najviše zbog vanrednih okolnosti kroz koje je zemlja prolazila poslednjih desetak godina, kao i zbog posebnog položaja koji je vojska u našem društvu tradicionalno imala. Sada nastaju nova vremena, pa je potrebno i to menjati, odnosno omogućavati javnosti da se izjašnjava o što većem broju pitanja koja se odnose na bezbednost i odbranu, kao i na vojsku koja će o njima brinuti.

1. Da li treba menjati našu odbrambenu politiku

Posle svih negativnih iskustava proisteklih iz konfrontacije sa celim svetom i iz neuspešnih pokušaja da vojnom silom budu rešeni savremeni politički i srpski nacionalni problemi, opravdano je građanima Srbije postaviti pitanje da li treba nešto menjati u našoj politici odbrane.

Iz Tabele 1 (vid. dole) možemo videti da apsolutna većina (51,4%) srpskog javnog mnjenja smatra da odbrambenu politiku zemlje treba menjati.

Istraživanje je pokazalo da godine starosti ispitanika imaju pravilan i izrazit uticaj na njihove odgovore. Što su ispitanici

stariji, skloniji su da se zalažu za *status quo* u ovom pogledu. Dok se za promene odbrambene politike zalaže 58,1% ispitanika mlađih od 30 godina, odgovarajući procent onih preko 60 godina je 38,9%.

Tabela 1

Posle izborne pobede DOS u znatnoj meri je promenjen položaj SRJ u Evropi i svetu. Smatrate li da bi u skladu s tim trebalo menjati našu odbrambenu politiku ili ne?	Broj	Procent
1. Da	856	51,4
2. Ne	355	21,3
3. Ne zna	455	27,3
Ukupno	1666	100,0

2. Kako menjati odbrambenu politiku

Sledećim pitanjem traženo je od ispitanika da odgovore u kom pravcu te promene treba sprovesti.

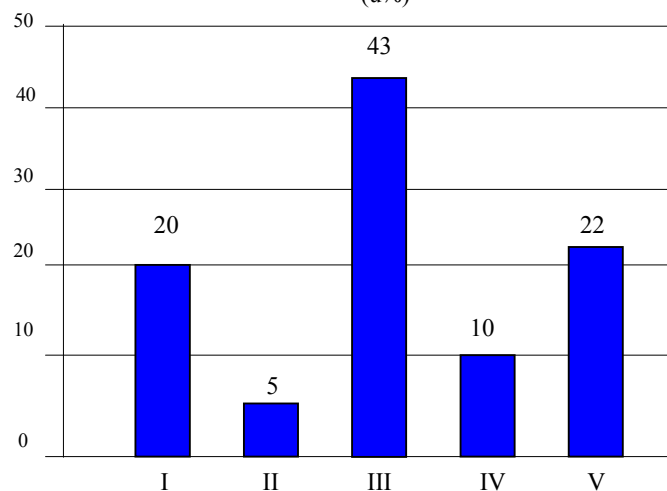
Tabela 2

Molim Vas recite mi koji od sledećih odgovora najbolje izražava Vaše mišljenje o potrebi promene naše odbrambene politike?	Broj	Procent
1. Treba ojačati vojno-politički savez sa Rusijom i oslanjati se na njenu pomoć u odbrani SRJ	47	5,5
2. Treba se postepeno uključivati u šire evropske odbrambene integracije, a najpre u Partnerstvo za mir	643	74,9
3. Treba se pripremati za ulazak u NATO	106	12,4
4. Nešto drugo	8	0,9
5. Ne zna	54	6,3

Ukupno	858	100,0
--------	-----	-------

Znatna većina ispitanika (74,9%) koji su ocenili da treba sprovesti promene u odbrambenoj politici smatra da one treba da budu usmerene u pravcu postepenog uključivanja u evropske odbrambene integracije, a najpre u Partnerstvo za mir. Nije zanemarljiv ni procent od 12,4% ispitanika koji smatraju da se treba pripremati za ulazak u NATO. Druge opcije su privukle znatno manji broj ispitanika.

Grafikon 1: Stavovi prema pristupanjima vojnim savezima (u%)

- I – Zadržati samostalan položaj kao i do sada i oslanjati se na sopstvene snage
- II – Jačati savez s Rusijom i oslanjati se na njenu pomoć u pogledu odbrane
- III – Uključivati se u evropske odbrambene saveze (Partnerstvo za mir, NATO)
- IV – Razoružanje i neutralnost zemlje
- V – Ne zna, ne može da proceni, bez odgovora.

Godine starosti i kod ovog pitanja imaju dosta uticaja, mada je on nešto blaži, nego kod prethodnog. Dok se za jačanje saveza sa Rusijom zalaže 3,8% najmlađih, odgovarajući procenat za najstarije iznosi 12,9%. U prilog evropskih integracija i učlanjenja u Partnerstvo za mir izjašnjava se 76,0% najmlađih, a 63,2% najstarijih ispitanika. Taj odgovor najčešće biraju ispitanici u starosnoj dobi od 40 do 49 godina (85,7%). Opciju pripreme za učlanjenje u NATO najčešće biraju ispitanici starosti do 29 (14,9%) i od 30 do 39 godina (16,0%).

U ispitivanju javnog mnjenja Srbije, na istom uzorku obavljenom početkom juna 2001. godine, građanima je postavljeno slično pitanje. Zbog različite formulacije pitanja, dobijeni su nešto drugačiji odgovori, ali, ipak, pretežno “evropocentrični”.

Među ponudnim alternativnim opcijama u vezi sa planiranjem odbrambene politike zemlje, u celini gledano, preovlađuje zalaganje za pristupanje evropskim odbrambenim savezima – “Partnerstvu za mir”, pa čak i NATO (43% odgovora).

Jedna petina građana nije u stanju da izabere nijednu od ponuđenih opcija. (Vid. dijagram gore.)

Sve u svemu, može se reći da nacija ima podeljeno mišljenje u ovom pogledu. U odnosu na odgovore koji su dobijeni na slično pitanje, postavljeno prošle jeseni, postoje male, ali indikativne razlike. Mada je tada bio isti odnos prema uključivanju u evropske vojne saveze, nešto veći broj ispitanika (jedna četvrtina) smatrala je da treba zadržati samostalnost, a nešto veći postotak opredeljavao se i za savez s Rusijom (8%).⁷⁹

Zajednički imenitelj za oba ispitivanja javnog mnjenja je činjenica da, uprkos antizapadnoj propagandi koja je trajala godinama i oružanoj intervenciji NATO, većina građana smatra da rešenje problema bezbednosti države treba tražiti u nekoj vrsti evropske bezbednosne integracije.

3. Kako dalje razvijati Vojsku Jugoslavije

---

⁷⁹ Preuzeto iz: *Politički profil građanskog nezadovoljstva*, Javno mnjenje Srbije, leto 2001, CPA/CPS, str.25

U vezi sa daljim reformisanjem Vojske Jugoslavije, ispitanicima je postavljeno pitanje o tome kako dalje razvijati vojsku.

Tabela 3

S obzirom na nove političke uslove u našoj zemlji, regionu i Evropi, kako treba, po Vašem mišljenju, dalje razvijati Vojsku Jugoslavije? Da li treba ...	Broj	Procent
1. VJ održavati u sadašnjoj jačini i veličini, a modernizovati je u skladu s mogućnostima društva	497	29,8
2. VJ brojno smanjiti i modernizovati je u skladu s mogućnostima društva	950	57,0
3. Napraviti zasebne republičke vojske pod zajedničkom komandom	24	1,4
4. Ukinuti VJ, jer je prestala potreba za njom	27	1,6
5. Nešto drugo	18	1,1
6. Ne zna	152	9,1
Ukupno	1668	100,0

Javnost Srbije svesna je svih ograničenja s kojima je zemlja suočena i dosta realno gleda na perspektivu vojske i odbrane. Apsolutna većina ispitanika (57,0%) je za smanjivanje vojske i njenu modernizaciju u skladu s ekonomskim mogućnostima društva.

Godine starosti ispitanika pravilno i izraženo utiču na njihove odgovore (Tabela 3a). Da vojsku treba održavati u sadašnjoj jačini i veličini smatra 24,4% najmlađih ispitanika (18–29 godina), a 38,9% najstarijih ispitanika (preko 60 godina). I obrnuto, da vojsku treba smanjiti i modernizovati misli 62,5% najmlađih, a 42,5% najstarijih ispitanika. Razlike su logične i lako objašnjive, pa ih treba imati u vidu prilikom odlučivanja o budućem bezbednosnom situiranju SR Jugoslavije.

Uticaj godina starosti na odgovore ispitanika

Tabela 3a

S obzirom na nove političke uslove u zemlji, regionu i Evropi kako treba, po Vašem mišljenju, dalje razvijati VJ? Da li treba...	18-29 god.	30-39 god.	40-49 god.	50-59 god.	60 ili više god.	Prosek
1.Održavati je u sadašnjoj jačini i veličini i modernizovati je u skladu s mogućnostima društva	24.4	22.9	27.3	33.3	38.9	29.7
2. Brojno je smanjiti i modernizovati je u skladu s mogućnostima društva	62.5	64.9	64.0	59.4	42.5	57.1
3.Napraviti zasebne republičke voj-ske pod zajedničkom komandom	2.0	1.6	2.4	1.4	0.2	1.4
4.Ukinuti VJ, jer je prestala potreba za njom	3.6	1.6	0.7	0.4	1.4	1.6
5. Drugo	1.1	1.9	0.7	0.7	1.0	1.1
6. Ne zna	6.4	7.2	5.1	8.7	15.9	9.1

4. Da li treba skraćivati vojni rok

U poslednje vreme u javnosti je bilo dosta govora o mogućnostima smanjivanja vojnog roka, a neke nevladine organizacije vode i organizovane akcije u tom pravcu. Zbog toga je bilo opravdano potražiti mišljenje o tome od najšire javnosti.

Tabela 4

Da li, po Vašem mišljenju, odmah treba skratiti dužinu vojnog roka u SRJ?	Broj	Procent
1. Da	1013	61,7
2. Ne	414	25,2
3. Ne zna	216	13,1
Ukupno	1643	100,0

Kako je moglo biti i očekivano, većina ispitanika (61,7%) je za skraćivanje vojnog roka. I kod ovog pitanja godine starosti imale su uticaj: za skraćivanje vojnog roka izjasnilo se 71,3% najmlađih ispitanika, a 52,5% najstarijih, uz dosta pravilno izražen trend opadanja od mladih ka starijima.

5. Mišljenja o profesionalnoj vojsci

U većini evropskih zemalja u procesu je ukidanje opšte vojne obaveze i uvođenje profesionalne, plaćene vojske. Da li javnost smatra da su i kod nas sazreli uslovi za to?

I u odnosu na profesionalnu vojsku, javno mnjenje Srbije se realistično opredelilo. Najveći broj ispitanika (42,5%) smatra da vojnu obavezu treba zadržati, a samo za neke specijalizovane dužnosti angažovati profesionalne vojnike.

Godine starosti ispoljile su izrazit uticaj na odgovore: dok se za zadržavanje opšte vojne obaveze izjašnjava samo 9,2%

najmlađih ispitanika, za isti odgovor izjašnjava se 33,9% ispitanika starijih od 60 godina. Sličan trend, naravno u obrnutom smeru, ispoljava se kod izbora odgovora 2 (48,0% do 36,5%). Zanimljivi i indikativni su odgovori o opciji 3 (ukidanje opšte vojne obaveze): procenat onih koji su za ukidanje vojne obaveze opada sa 36,6% kod najmlađih na 13,9% kod najstarijih ispitanika.

Tabela 5

Pojedine evropske zemlje ukidaju opštu vojnu obavezu i prelaze na profesionalne (plaćene) vojske. Šta biste Vi od sledećeg predložili da Jugoslavija učini u tom pogledu? Da li da ...	Broj	Procent
1. Zadrži opštu vojnu obavezu, jer je to naša tradicija	342	20,5
2. Zadrži opštu vojnu obavezu, a samo za neke specijalizovane dužnosti angažuje i profesionalne (plaćene) vojnike posle odsluženja vojnog roka	709	42,5
3. Ukine opštu vojnu obavezu i uvede profesionalnu (plaćenu) vojsku u celini	466	27,9
4. Nešto drugo	10	0,6
5. Ne zna	142	8,5
Ukupno	1669	100,0

Znači, mladi se u znatno većem procentu izjašnjavaju za ukidanje vojne obaveze nego stariji. Opšti evropski trend ukidanja vojne obaveze i profesionalizacije vojski, verovatno će i kod nas dobijati sve više pristalica u budućnosti.

6. Da li SRJ može da izdržava profesionalnu vojsku

Naravno, prethodno pitanje ne bi imalo smisla ako za profesionalizaciju vojske ne bi postojale ekonomske mogućnosti društva.

Realno ceneći sadašnje ekonomske mogućnosti društva, većina ispitanika (49,8%) se opredelila za odgovor da u bliskoj budućnosti građani i privreda zemlje ne bi mogli da izdržavaju profesionalnu vojsku.

Tabela 6

Šta mislite, da li bi sada ili u bliskoj budućnosti građani i privreda SRJ mogli ekonomski da izdržavaju profesionalnu vojsku?	Broj	Procent
1. Da	382	23,0
2. Ne	826	49,8
3. Ne zna	452	27,2
Ukupno	1660	100,0

Godine starosti ispitanika ovog puta nisu izrazitije uticale na njihove odgovore. Ispoljena je blaga tendencija porasta procenta kod mladih ispitanika (26,9%) koji smatraju da građani i privreda mogu izdržavati profesionalnu vojsku, nego što je to slučaj kod starijih (17,4%). Verovatno su mladi prilikom odgovaranja na ovo pitanje u određenoj meri projektovani svoje želje za smanjivanje trajanja ili ukidanje obavezne vojne službe.

7. Najveće opasnosti po bezbednost SRJ

Da bismo stekli ma kakvo mišljenje o daljoj transformaciji Vojske Jugoslavije, neophodno je imati bar približnu predstavu o međunarodnom položaju zemlje, odnosno o ugrožavanju njene bezbednosti. To je proveravano sledećim pitanjem.

Kao što je moguće videti iz Tabele 7 (vid. dole), javnost Srbije glavne opasnosti po bezbednost zemlje vidi u unutrašnjim političkim problemima i neizvesnostima. Prema mišljenju ispitanika problem broj jedan koji ugrožava bezbednost Jugoslavije je nerešen status Kosova – za tu opciju izjasnilo se 84,0% ispitanika. Drugi problem je pojava i

delovanje albanskih separatista na jugu Srbije (73,7%), što je bila aktuelna tema za vreme ispitivanja javnog mnjenja početkom marta 2001. Treći problem po učestalosti izbora (33,4%) je mogućnost sukoba i nestabilnosti u nacionalno mešovitim sredinama. Za svetski rat ili evropski rat širih razmera kao izvore ugrožavanja bezbednosti SRJ opredelila se samo po jedna desetina ispitanih. Isto tako, ispitanici ne veruju u realnost ratnog sukoba sa nekom od susednih država.

Tabela 7

Koje su, po Vašem mišljenju, danas najveće opasnosti po bezbednost SRJ?	Broj	Procent
1. Svetski rat	141	9,0
2. Evropski rat širih razmera	175	11,7
3. Mogućnost ponovne oružane agresije NATO	402	26,6
4. Sukob sa nekom od susednih država	121	8,3
5. Sporovi sa vladajućom garniturom u Crnoj Gori	319	22,2
6. Nerešen problem Kosova	1305	84,0
7. Pojava i delovanje tzv. OVK na jugu Srbije	1097	73,7
8. Mogućni sukobi i nestabilnosti u nacionalno mešovitim sredinama	456	33,4
9. Međunarodni kriminal (šverc ljudi, droge, kapitala)	335	24,5
10. Nešto drugo	19	1,9
11. Bez odgovora	81	5,2
Ukupno	4451	300,5

8. Završne napomene

Ispitivanje javnog mnjenja Srbije u kontekstu istraživačkog projekta "Normativne pretpostavke za civilnu kontrolu vojske i policije u SR Jugoslaviji" pokazalo se opravdanim. Pored izuča-

vanja pravnog i sociološkog aspekta demokratske civilne kontrole vojske i policije, obavljenog u pojedinim studijama uvrštenim u ovu zbirku, rezultati ispitivanja javnog mnjenja dodaju svemu tome i dimenziju viđenja problema koje ima najšira javnost.

U vezi sa problemima odbrane i bezbednosti zemlje i perspektivnog razvoje oružanih snaga najšira javnost podržava ove stavove i opredeljenja:

- neophodno je menjati odbrambenu politiku zemlje, jer su tragična iskustva poslednjih godina više nego uverljiva;

- tu politiku treba menjati u pravcu postepenog uključivanja u regionalne i evropske bezbednosne integracije, a najpre u Partnerstvo za mir;

- Vojsku Jugoslavije treba brojno smanjiti i modernizovati je u skladu s mogućnostima društva i u kontekstu realne procene spoljnih i unutrašnjih opasnosti po bezbednost zemlje;

- skratiti vojni rok, ali zadržati opštu vojnu obavezu, uz uvođenje profesionalaca za specijalizovane dužnosti, jer građani i privreda još ne raspolažu materijalnim potencijalima za potpunu profesionalizaciju Vojske Jugoslavije;

- prema uverenjima javnosti rang lista potencijalnih opasnosti po bezbednost Jugoslavije bi izgledala ovako: (1) nerešen problem Kosova i Metohije, (2) nestabilna situacija na jugu Srbije (Bujanovac, Preševo) i (3) mogući sukobi i nestabilnosti u nacionalno mešovitim sredinama. Spoljašnje pretnje bezbednosti zemlje su, prema uverenjima javnosti, znatno manje opasne od unutrašnjih.

U budućem demokratskom razvoju političkog sistema u Jugoslaviji javnost će nesumnjivo imati značajnu ulogu i u formulisanju politike, i u njenom sprovođenju. Strategija i doktrina dbrane zemlje sastavni su deo njene opšte političke strategije iz koje i proizilaze, pa ne treba zanemariti ulogu javnosti i u njihovom formulisanju. Javnost će biti motivisana da podržava i sprovodi samo one vojne strategije i doktrine koje, bar u najopštijim crtama, odgovaraju predstavama te javnosti o državnim i nacionalnim ciljevima, ali i dobrobiti pojedinca. Zbog toga, prilikom predstojeće neminovne transformacije Vojske Jugosla-

vije treba imati u vidu i stavove, mišljenja i uverenja njenih građana o pravcima razvoja sistema odbrane društva. Ceo proces definisanja odbrambene doktrine i strategije, redukcije i modernizacije oružanih snaga i normativnog regulisanja njenog položaja u političkom sistemu treba da rezultira i uspostavljanjem demokratske civilne kontrole vojske i policije u Jugoslaviji. Za to su zainteresovane demokratske političke partije, društvene ustanove i organizacije, ali najviše pojedinac kao član aktivne javnosti i glavni nosilac obaveza i prava u sferi odbrane. Demokratski društveni razvoj sve više će otvarati polje uticaja građana i struktura civilnog društva i u sferi definisanja i ostvarivanja sistema odbrane.